

Världens mest hållbara samhälle

Text och foto • Eva Björklund

Världsnaturfondens rapport 2006 utsåg Kuba till världens mest hållbara samhälle utifrån en kombination av WWFs ekologiska fotavtryck och FNs levnadsnivåindex. I rapporten 2008 hade WWF tagit bort levnadsnivåindex så Kuba försvann från första plats, men det ändrar inget i sak. Kuba har under tiden förbättrat sitt levnadsnivåindex och placerat sig på 48e plats, jämfört med 51a 2006, och minskat både koldioxidutsläpp och energiförbrukning och förblir det ekologiskt och socialt mest hållbara samhället.

Tidig återvinning och skogsplantering

Inriktningen på hållbarhet har funnits sedan 60-talet, långt innan begreppet uppfanns. Återvinning blev praktisk politik som svar på USAs ekonomiska krigföring. Sedan dess organiserar kvarterskommittéerna återvinning av papper, kartong, glas, metaller.

Då inleddes också massiv skogsplantering. Kalhuggning hade minskat den skogsbevuxna arealen från 53 procent i början av seklet till 14 procent 1959. 2006 hade den ökat till

25 procent och minskat erosion, rasrisker och koldioxidhalt samtidigt som den biologiska mångfalden ökat.

Hela landet ska leva

En regionalpolitik för utveckling av hela landet inleddes också på 60-talet. Ett nät av mindre tätorter på landsbygden och industrilokaliseringen till alla län utom Havanna har lett till att huvudstadens andel av befolkningen har legat kvar på ca 20 procent i 50 år. 80-talets "Plan Turquino" för allsidig utveckling av småsamhällen i bergstrakterna hejdade avfolkning och lockade ungdomar att flytta dit. Syftet var att garantera kaffeodling och skogsbruk, men också självförsörjning i kretsloppssamhällen med lokala förnyelsebara energikällor, organisk odling, kompostering mm. När den ekonomiska krisen slog till på 90-talet kunde de stå som modell för överlevnad.

Visionen av hållbara lokalsamhällen fanns också tidigt i den första "skolstaden Camilo Cienfuegos". Där kom energin från vattenkraft, varmvattnet solvärmades och byggnadsmaterial tillverkades lokalt. Men skalan var för stor och ersattes snart av lokal utbyggnad av små glesbygdsskolor. Systemet för soluppvärmning av varmvatten generaliserades dock i utbyggnaden av skolor, förskolor, vårdcentraler och sjukhus runt om i landet.

En annan avancerad idé var Havannas Gröna bälte med uppodling av landområden runt huvudstaden i slutet på 60-talet, Tanken var att invånarna skulle bidra med

Laboratorium för hållbar stadsutveckling

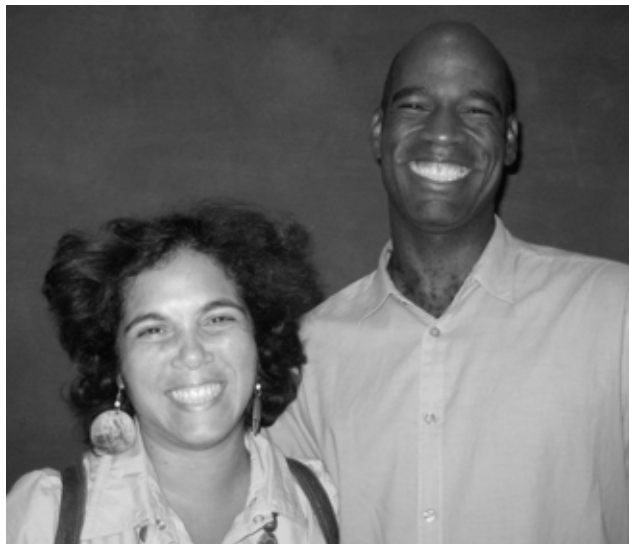

Foto Eva B

INTERVJU MED JORGE PEÑA

Arkitekt, har doktorerat på en avhandling om stadsträdgårdsodlingarnas betydelse för stadens fysiska och sociala miljö. Lärare på Havannas tekniska högskolas arkitekturfakultet. På konferensen "Hållbar utveckling av byggd miljö" presenterade han en uppsats med rubriken "Havanna, Laboratorium för hållbar stadsutveckling?" På bilden tillsammans med hustru Joyselen som har doktorerat på tillgänglighet för funktionshindrade.

- I Havanna, och alla kubanska städer, finns sedan omkring 15 år världens mest omfattande utbredning av stadsträdgårdsodlingar, som dessutom är organiska. Vi har studerat hur de har påverkat den sociala, kulturella, ekonomiska miljön i Havannas olika bebyggelse typer från Gamla Havannas täta kvartersstad till tidiga 1900-talets villakvarter och 70-talets förorter.

Stadsträdgårdsodlingen minskar transporter av människor och varor och ökar koldioxidupptaget (ökad växtlighet). De förbättrar också mikroklimatet, framför allt i tät stadsbebyggelse med låg andel växtlighet.

- Studien visar också på goda sociala, miljömässiga, kulturella effekter – ökat engagemang och deltagande i samhällsplaneringen, levande stadsmiljö med fler arbetsplatser, ökad kunskap och möjlighet till fritidsodling, upplevelserik miljö med ökat inslag av grönska.

- Vi vill sprida insikten om att det inte bara handlar om livsmedelsförsörjning i nödsituation, utan om att förverkliga staden som ett hållbart ekosystem, även social och kulturellt. Det har hittills lett till riktlinjer för översikts- och detaljplanering med sikte på att införliva denna funktion i all stadsplanering. Men det finns ett glapp mellan den fysiska, abstrakta planeringen på länsnivå, och det praktiska engagemanget på kommunalnivå som behöver överbryggas till exempel genom att decentralisera detaljplaneringen till kommunerna.

- Det är viktigt att stadsträdgårdsodlingen mångfaldigt positiva roll uppmärksammas, så att de inte undanröjs när ökade resurser öppnar för ökad livsmedelsimport, och akuta bostadsbehov gör anspråk på marken.

jordbruksarbete på fritiden för lokalsamhällets försörjning med livsmedel. Tanken övergavs dock på 70-talet när stordrift och industriella metoder fick övertaget.

Många av dessa idéer och kunskaper trängdes undan under 70- och 80-talens snabba ekonomiska utveckling inriktad på högteknologisk storskalig industri och jordbruk, import- och exportberoende. De kom dock till landets räddning när den ekonomiska krisen slog till efter sovjetblockets sammanbrott i början av 90-talet.

Stadsträdgårdsodlingar och cyklar

Organiska odlingsmetoder som utvecklats experimentellt på 80-talet infördes i nästan allt jordbruk, många av de stora sockerplantagerna delades upp i lantarbetarkooperativ och övergick till livsmedelsodling där oxar fick ersätta traktorer, stadsträdgårdsodlingar växte fram i stadskärnor och förorter och gav förutom grönsaker och rotfrukter, över 300.000 arbetstillfällen.

En halv miljon cyklar importerades, och flera cykelfabriker, från Kina. De nästan bil- och bussfria gatorna fylldes med cyklar, och utanför Havanna, hästskjutsar. Men i Havanna med långa avstånd mellan bostäder och arbetsplatser övergavs cyklarna när andra möjligheter åter öppnade sig.

Energirevolutionen

Utvecklingen av rena, förnyelsebara energikällor fick en kraftig skjuts framåt, med det dröjde fram till 2000-talet innan inhemsk solcellstillverkning och utbyggnad av vindkraft började ge märkbara tillskott. 2008 hade 2.400 skolor försetts med solceller, och 3 vindkraftsparker satts igång. Snabbare gick det med biomassa, särskilt inom sockerindustrin där alla sockerbruk blev självförsörjande redan på 90-talet genom att använda sockerrörsblasten som energikälla. Biogasframställning blev vanligt inom kyckling- och boskapsuppfödning.

2006 genomfördes "Energirevolutionen". I en massiv insats där alla folkrörelser engagerades, byttes alla glödlampor ut i bostäder, lokaler, arbetsplatser mm. Nästan 10 miljoner lågenergilampor gick åt. Alla hushåll erbjöds att till subventionerade priser, och på avbetalning, köpa nya kylskåp, fläktar, riskokare och andra hushållsapparater. Alla de gamla togs om hand för återvinning av material. Det hela beledsagades av en massiv informationskampanj i radio, TV och tryckta media.

Målsättningen om hållbar utveckling har funnits med länge och successivt satt avtryck i lagstiftning och praktik, men det var med 90-talskrisen som Kuba blev det ledande exemplet på att en "annan utveckling är möjlig".

Återstår: Hållbart bostadsbyggande

Kuba har de bästa förutsättningar för fortsatt hållbar utveckling på grund av att landet inte styrs av den konsumistiska, s k västliga utvecklingsmodellen, menar Dania.. För ekologisk hållbarhet behövs också social, kulturell och ekonomisk utveckling, hela samhället måste dras in och engageras. För det finns också bra förutsättningar med de massiva satsningarna på utbildning, fortbildning och kultur.

- Men när det gäller bostadsbyggande återstår mycket att göra för att bryta med inriktningen på traditionellt teknik, standardisering och centraliserad massproduktion. Där kan vi ännu inte peka på några systemförändringar, men kunskapen finns och utvecklas på högskolorna och i lokala projekt.

- Det finns en ännu olöst – men inte olösbar – motsättning mellan en central, vertikal planeringskultur och den inriktning på lokala lösningar och engagemang som behövs för att uppnå hållbarhet också i bostadsplanering och byggande.

INTERVJU MED
DANIA GONZALEZ
Arkitekt, professor
på Havannas
tekniska högskolas
arkitekturfakultet,
ansvarig för den
stora internationella
konferensen i
Havanna i december
"Hållbar utveckling
av byggd miljö". Har
också sedan många
år lett utbildning
och forskning för
utveckling av hållbar
bostadsbebyggelse.

Det finns också ett problem med tendenser – i hela tredje världen - att kopiera "västliga, moderna, högteknologiska" lösningar med energislukande material och tillverkning, långa transporter, energislukande luftkonditionering, hissar mm. Byggsektorns inriktning på nyproduktion är också ett problem, med ointresse för den nödvändiga upprustningen av miljoner befintliga bostäder, många med bättre klimatförutsättningar än de "moderna".

- Vi behöver utveckla en hållbar teknologi för att tillvarata lokala material, för lågenergilösningar både i produktion och bruk, utforma bostäderna för både självventilation och hållbarhet mot orkanstormar och skyfall. Och för att tillvarata dagsljuset. För lokal, ren och förnyelsebar energi finns redan beprövade lösningar.

- Vi behöver också decentralisera och utveckla deltagande planeringsformer, engagera lokalbefolkningen, bygga vidare på lokala kulturer, men också effektivt utnyttja marken, bygga tätt – vilket inte betyder högt - både för att minska transportbehov och för att bevara jordbruks- och skogsmark.